which was associated with the search for compensatory ways of development of a deaf and hard of hearing child, with finding optimal conditions for the implementation of the process of entering the hearing society, introduction of innovative technologies for diagnosis, correction, education, upbringing, habilitation and rehabilitation.

The article provides approaches and highlights methodological principles that should be taken into account when creating a textbook, manual, or methodological development for children with hearing impairments. A book in the form of a textbook, manual, or methodological development is an accessible and variable means for mastering the values of society. Centuries of experience in deaf pedagogical research have shown the possibilities of development of children with hearing impairments and compensatory ways of their formation as individuals. Such socialization can be fully realized in society if a person not only operates with material products of social and psychological exchange, but also masters the spiritual heritage of the nation - its language. We believe that this research is important for the preservation of deaf pedagogical scientific views in the face of the challenges of special education development.
Keywords: methodological approaches; educational contradictions; innovative technologies; interpersonal relations.

DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series19.2025.48.14
УДК: 376.015.31-056.264

І.С. Марченко
innmarchenko60@gmail.com
https://orcid.org/0009-0001-5458-0261
Т.М. Швалюк
shvaluktm@ukr.net
https://orcid.org/0000-0003-3836-1015

СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНА АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ ІЗ ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ: АСПЕКТИ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ

У статті проаналізовано актуальність проблеми соціально-комунікативної адаптації дітей із тяжкими порушеннями мовлення до умов дошкільних закладів зі спеціальною та інклюзивною формою навчання в сучасних реаліях освіти, відповідні нормативно-правові засади організації інклюзивного навчання у відповідних закладах освіти, що становлять численні державні документи – закони, накази, положення. Зазначено, що основна частина цих закладів виявляє недостатній рівень готовності до ефективної реалізації інклюзивного навчання, акцентовано увагу на необхідності створення спеціальних умов, застосування відповідних методів та використання ресурсів для забезпечення спільного навчання та розвитку дітей з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей.

Узагальнюючи дані теоретико-методологічної літератури спрямовано увагу на тому, що соціально-комунікативна адаптація є необхідною умовою успішного навчання дітей із тяжкими порушеннями мовлення. Вона визначається як процес пристосування особистості до умов соціального середовища, встановлення нових взаємозв'язків і взаємин, формування соціальних навичок, умінь і компетентностей, а також як процес адаптації соціуму до потреб дитини через їх усвідомлення та задоволення. Критеріями адаптованості дитини виступають низький рівень тривожності та агресивності, емоційний комфорт, здатність до контактів і взаємодії, а також позитивне ставлення до оточення. Беручи до уваги специфіку розвитку дітей із тяжкими порушеннями мовлення та обмеженість їхнього досвіду соціальної взаємодії, процес адаптації таких дітей до умов закладу дошкільної освіти є складним і супроводжується значними труднощами.

Представлено до розгляду умови, спеціальні методи, засоби соціально-комунікативної адаптації дошкільників із тяжкими порушеннями мовлення в умовах ЗДО з урахуванням усієї складності порушень розвитку у цих дітей. Розкривається зміст таких чинників, як адаптація розвиваючого предметно-просторового середовища, встановлення емоційного та візуального контакту з дитиною, визначення актуального рівня навмисної комунікації, організація «рутинних дій», розуміння понять «згоди» та «незгоди, залучення дитини до сумісних дій із дорослим.

Ключові слова: адаптація, соціалізація, комунікація, діти з тяжкими порушеннями мовлення, інклюзія.

Постановка проблеми. Однією з актуальних проблем у вітчизняній спеціальній педагогіці є проблема соціально-комунікативної адаптації дітей із тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ) різного генезу до умов дошкільних закладів освіти. Ускладняється вона й тим, що сьогодні спостерігається значне збільшення кількості дітей, які отримують послуги інклюзивного навчання.

В Україні визначено поняття інклюзивного освітнього середовища на законодавчому рівні. Є ціла низка державних документів (законів, наказів, положень), які визначають нормативну основу організації інклюзивного навчання вихованців у закладах дошкільної і шкільної освіти в Україні, починаючи із закону «Про дошкільну освіту». В них наголошено на тому, що мають бути створенні спеціальні умови, методи та ресурси, які сприятимуть спільному навчанню та розвитку дітей із урахуванням їхніх індивідуальних потреб і здібностей.

Водночас далеко не всі заклади дошкільної освіти (ЗДО) готові на сьогодні до здійснення успішного інклюзивного навчання.

В інформаційно-аналітичних матеріалах представлені результати моніторингового дослідження щодо організації інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти, проведеного ДНУ «Інститут освітньої аналітики» за підтримки Міністерства освіти і науки України протягом травня-грудня 2024 року. В них зазначається, що лише 66,2% інклюзивних груп мають асистента вихователя; тільки у 22,8% закладах ДО створено повністю розумно пристосоване середовище, у 38,7% - частково; 26,6% вихователів володіє методиками організації інклюзивного навчання, 62,9 % володіють певними методиками, проте потребують додаткового навчання; 9,1% не володіють зовсім; повністю створено безбар'єрний простір для перебування, навчання, виховання та розвитку дітей з ООП лише у 7,6% (частково 37,5%) закладів.

Представлені тільки деякі цифри, відсоток потреб ЗДО з інклюзивною формою навчання значно вищий [5].

За класифікаційними ознаками, які окреслюють категорії дітей із особливими освітніми потребами (ООП), до категорії дітей, які мають дефіцит розвитку однієї з функцій відносять і дітей із тяжкими порушеннями мовлення [8]. Індивідуальна програма розвитку цих дітей обумовлена за висновками інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ) категорією освітніх труднощів, зокрема функціональних, третього, четвертого та п'ятого ступеня прояву. Таке обмеження діагностики окремими симптомами призводить до серйозних ускладнень у розрізненні різних клінічних форм мовленнєвих порушень і можливості ймовірного прогнозування динаміки розвитку дитини. Діти з ТПМ можуть перебувати в різних умовах навчання, адже право обирати ЗДО за «Законом про освіту» залишається за батьками дитини. Зважаючи на особливості психофізичного розвитку цих дітей, передусім має значення їх успішне входження в соціум однолітків, соціально-психологічна та комунікативна адаптація до умов життєдіяльності в групі.

Вирішувати її потрібно вже на першому етапі перебування дитини в садочку, коли для неї відбувається зміна соціальної ситуації, орієнтуючись на індивідуальні особливості її розвитку.

Аналіз досліджень і публікацій. Соціально-комунікативна адаптація є передумовою успішного навчання дітей із ТПМ. Вона розглядається як процес пристосування індивіда до умов соціального середовища, до нових взаємозв'язків і взаємостосунків, розвиток соціальних навичок і умінь, соціальної компетенції, а також, в свою чергу, і пристосування суспільства до потреб дитини через їх задоволення [9]. Показниками адаптованості дитини вважаються відсутність тривожності та агресивності, емоційний комфорт, контактність і взаємодія, позитивне ставлення до оточення.

Як свідчать вітчизняні наукові та практичні дослідження (Н. Волік (2017), С. Конопляста (2021, 2022, 2024), О. Константинів (2021), І. Марченко (2012, 2023), І. Мартиненко (2012, 2013, 2014), І. Матющенко (2012), В. Погребняк & С. Федоренко (2022, 2023), Г. Соколова (2016, 2023, 2024), В. Шевченко (2024), Т. Швалюк (2024) та ін.), входження в соціум дітей із ТПМ, і особливо безмовленнєвих, є складним і тривалим процесом. Це обумовлено цілою низкою причин, серед яких, поряд із недостатністю розвитку мовлення, виокремлюються такі, як особливості емоційно-особистісної сфери, сенсомоторного розвитку, пізнавальної діяльності, низька самооцінка, зниження активності до всіх видів діяльності, слабка мотивація до комунікації і, відповідно, відсутність навичок взаємодії із оточенням, невміння орієнтуватися в ситуації, підвищена тривожність перед усім новим, наявність розладів поведінки.

Зазвичай, ці діти, зокрема, середнього та старшого дошкільного віку вже мають елементарний досвід взаємодії із близьким оточенням, але він часто не є позитивним і успішним. Зважаючи на дослідження сімей, що мають дитину зі значними порушеннями психофізичного розвитку, вчені наголошують на тому, що в цих сім'ях складаються різні стилі взаємодії із дитиною, які здебільшого

характеризуються гіпер- чи гіпоопікою, несприятливістю міжособових стосунків в сім'ї, завищеністю батьківських установок щодо дитини тощо. Проте, саме сім'я є першим соціальним осередком, яка надає зразки взаємодії із оточенням, встановлює правила й норми соціальної поведінки. Вона є одним із перших і суттєвих (а певний час і єдиним) ресурсів розвитку особистості дитини, що стимулює процес її соціалізації і самореалізації. Та батьки часто обмежують спілкування з безмовленнєвою дитиною тільки доглядом, не враховуючи при цьому її потреби й бажання, можливості до всебічного розвитку, що значно знижує якість її життя.

Соціально-комунікативна адаптація дитини виявляється ефективною тільки в умовах включення її в нормальне соціальне середовище зі збереженням власної індивідуальності та унікальності.

Метою статті є розглянути психолого-педагогічні умови, спеціальні методи, засоби соціально-комунікативної адаптації дошкільників із ТПМ в умовах ЗДО з урахуванням усієї складності порушень розвитку у цих дітей.

Виклад матеріалу дослідження.

Організуючи корекційно-педагогічну роботу з дітьми з ТПМ, потрібно пам'ятати, що крім значної недостатності чи відсутності звучного мовлення, вони мають ще достатньо багато обмежень у різних взаємопов'язаних сферах, як то: усіх видів чуттєвого сприймання, рухової діяльності, вербального мислення, емоційно-вольової сфери, мотивації, соціальної міжособистісної взаємодії.

Зважаючи на особливості розвитку та недостатній життєвий досвід соціальної взаємодії, процес адаптації дитини з ТПМ до нових умов в дошкільному закладі відбувається доволі важко й хворобливо. Зміна звичних умов життя (будь-то домашні умови чи іншого освітнього закладу), нове оточення, незнайоме середовище для дитини – це завжди стрес, справжнє непросте випробування, тривога та внутрішні переживання. Зовнішні прояви дезадаптації зазвичай виражаються у розладах поведінки через гучні протести чи апатії, відсутність інтересу, уваги до будь-чого, а також у проблемах зі здоров'ям.

Включення дитини з ТПМ в нове середовище є проблемою і для сім'ї, оскільки батькам також потрібно прилаштуватися до нових умов, бути готовими до встановлення нових соціальних контактів, переглянути особисті внутрішньосімейні відносини. Психолого-педагогічний супровід сім'ї є цілісною діяльністю, яка включає багато взаємопов'язаних компонентів, які торкаються і самих батьків, і їх установок щодо дитини, і умінь взаємодіяти з нею, розуміння її стану та динаміки розвитку тощо. Співпраця сім'ї і фахівців в процесі корекційно-розвивального навчання дитини є ще одною важливою проблемою для розгляду.

Однією з перших умов адаптації дитини, зважаючи на недостатність орієнтування її у просторі та часі, нерозуміння послідовності щоденних режимних моментів, є створення **розвиваючого предметно-просторового, комунікативно насиченого, комфортного та безпечного середовища.**

Починається воно з формування структури початку дня (ритуал привітання). Прихід дитини зранку до ЗДО має стати значною щоденною подією і для самої дитини, і для педагогів. Дитина має перейти «межу» від мами до вихователя безболісно. Встановлюється щоденний ритуал привітання, який дає змогу дитині повідомити про себе: подзвонити у дзвоник: «я прийшов/ла», дістати своє фото з шафи й прикріпити його на дверцята чи вставити на спеціально облаштоване панно для всіх дітей (наприклад, потяг з вагончиками чи промінчики сонечка). В кінці дня, дитина виймає фото з панно й повертає до шафки, таким чином сигналізуючи «я йду додому». Якщо у дитини вже сформувалися жести вітання та прощання, їх обов'язково потрібно підтримувати.

В педагогіці є цікавий прийом, який дозволяє дитині подолати почуття відірваності від близьких людей в новому оточенні. Батьки можуть залишати в мішечку в шафці дитини якусь свою, добре знайому дитині річ, з проханням нагадати про неї, коли повернуться за дитиною. Ця річ відіграватиме роль сполучного ланцюжка між мамою та дитиною. У дитини з'являється віра, що обов'язково за нею і за залишеною річчю повернуться.

Обов'язковим є позначення простору за допомогою фотографій, піктограм, картинних зображень, комунікативних дошок тощо. Безмовленнєві діти залежні від точності позначення місця їх дії, мають розуміти зонування приміщень групи в цілому у відповідності до призначення: ігрова, столова, роздягальня, вбиральня. В одному приміщенні можна провести чітке зонування за допомогою ширм, килимків, певних меблів, клейкої смужки на підлозі чи намальованих ліній тощо. Дитина повинна

орієнтуватися, де потрібно залишати взуття після прогулянки, де мити руки, де грати і де спати. Під час структурування простору маємо враховувати психологічно-особистісні та сенсомоторні особливості дітей. Необхідно звести до мінімуму відволікаючі, дратуючі чи небезпечні матеріали, позначення мають бути візуально чіткими й підказувати, які дії та в якій послідовності потрібно виконувати. Бажано облаштувати «куточок усамітнення», обладнаний приємними для сприймання та дотику предметами, м'якими подушками, пуфиками, кріслечками, на яких дитина зможе полежати, відпочити, відволіктися, заспокоїтися. Символами особистої території можуть бути місце за столом, шафка в роздягальні, індивідуальні мішечки, коробочки, шухлядки для особистих речей дитини тощо.

Дітям із ТПМ часто важко зрозуміти коли що відбувається і як довго буде тривати та чи інша дія. Нерозуміння ситуації часто є негативним чинником, на який дитина реагує протестом і, здебільшого, агресивно. Важливим завданням для дорослого є візуалізація наступності дій дитини в режимі дня через наочний план щоденних дій (зі зйомними чи сталими картинними або символічними зображеннями), орієнтований на рівень розвитку дитини з ТПМ. І, відповідно, дотримання щоденної передбачуваної послідовності знайомих дитині дій. Виконання того чи іншого режимного моменту потрібно завжди попереджати обов'язковим інформуванням дитини про всі дії, які будуть з нею відбуватися. **Будь-якій діяльності потрібно надавати смислу.** Дитина повинна розуміти чому і для чого вона має це робити, а не просто слідувати вказівкам дорослого. Організація роботи з наочним планом вимагає певної послідовності. До початку рутинної дії, дорослий підводить дитину до наочного плану, спрямовує її увагу на необхідну картинку, повідомляє про наступну дію, у важких випадках – знімаємо картинку та беремо її до місця, де має відбуватися дія, наприклад, до столу зі сніданком. Після прийняття їжі картинку повертають на місце, як знак вже виконаної дії. Як наслідок, у дитини починає формуватися орієнтування в режимних моментах, завдяки чому вона розуміє, що з нею відбувається, відповідно знижується тривожність і відразу нормалізується і її емоційний стан, а для дорослого зменшується необхідність постійно повторювати одну й ту саму інструкцію.

Правильно підготовлене середовище допоможе бути дитині самостійною, незалежною повністю від дорослого, краще розуміти, що від неї очікують. Просторова поведінка тісно взаємопов'язана і з комунікативною діяльністю.

В дошкільному віці пізнавальний і соціальний розвиток багато в чому визначається здібністю дитини вступати у взаємодію з оточенням. Комунікативна поведінка оточення дитини може як стимулювати, так і гальмувати розвиток комунікативної активності дитини з ТПМ. Необхідно, щоб дорослі мали чіткі уявлення про актуальний рівень розвитку дитини, фактичне розуміння мовлення та її потенційні комунікативні здібності.

Встановлення емоційного та візуального контакту з дитиною є надважливим завданням, що випереджує усі завдання корекційно-розвивальної роботи. Первинне знаходження дитини в незнайомих обставинах, в оточенні незнайомих людей супроводжується з її боку станом тривоги, страху, внутрішнього напруження, відчуттям невизначеної загрози. Налагодження емоційного контакту з дитиною починається з її **релаксації,** процесу зняття нервового напруження в цілому та досягнення внутрішнього стану спокою. Це сприяє поліпшенню її загального стану, накопиченню енергії і кращої концентрації. Залучення уваги дитини, встановлення візуального, тілесного контакту досягається різними засобами: іграшки, що звучать, голос-звернення, посмішка, сміх, базальна стимуляція, предметна діяльність, продуктивні види діяльності, ігри, які викликають позитивні емоції: з водою, піском, м'ячем, лялькою тощо. Залучення уваги дитини пов'язано з обов'язковим зверненням до неї на ім'я в його єдиній постійній формі.

Велика роль в адаптації дитини відводиться створенню сприятливої атмосфери в групі. Для налагодження контакту з однолітками значного ефекту надають ігри в колі з м'ячем, з використанням музики, динамічних вправ. Ситуація спілкування повинна бути комфортною для дитини, пов'язана з позитивними переживаннями, із задоволенням.

Мовлення дорослого, звернене до дитини має бути адаптованим до рівня її розуміння у відповідних ситуаціях: прості речення в непоспішливому темпі, з паузами у поданні двоходових інструкцій й обов'язковим очікуванням зворотного сигналу з боку дитини. Потрібно пам'ятати, що процес сприймання, аналізу, збереження змістовної інформації у дітей із ТПМ є дещо уповільненим, на зворотну реакцію їй знадобиться деякий час. Отже, вимальовується така послідовність дій: звуковий

подразник → звернення до дитини на ім'я → контакт очі в очі → коротке позитивне повідомлення → очікування зворотної реакції з боку дитини.

Виявлення **актуального рівня навмисної комунікації** дитини з ТПМ дає можливість з'ясувати, яким чином може спілкуватися дитина, навіть, якщо вона робить це ненавмисно. Спочатку відбувається це на основі спостереження за проявами дитини в режимі дня. На будь-які ненавмисні прояви дорослий має відреагувати так, ніби це цілеспрямовані дії. Дії дитини потрібно коментувати. Завдяки цьому дитина зможе поступово усвідомити зв'язок між власними діями та їх наслідками, особливо коли вони мають позитивний відгук.

Роль невербальної поведінки у спілкуванні не можна недооцінювати. Знаходячись поряд із іншими людьми, дитина так чи інакше подає сигнали про свій стан, почуття, потреби, вподобання тощо. За браком мовних засобів спілкування діти часто використовують (або не використовують) невербальні знаки в доповнення чи на заміну мовлення, як то, жести, вигуки або крик, спрямований погляд. І дорослі повинні навчитися зчитувати ці сигнали. Сигнали дитини потрібно фіксувати та співставляти з ситуацією, часом, режимними моментами, станом дитини та навчитися за цими сигналами передбачати бажання дитини. Це і спостереження того, куди спрямований погляд дитини, звуженість чи розширення зіниць, і її поза та вираз обличчя, і загальна напруженість чи розслаблення тіла, і голосові реакції у відповідності до ситуації тощо. Визначають, чи може дитина звернутися за допомогою до дорослого чи однолітка задля задоволення власних потреб, і якщо так, то які засоби використовує (вербальні, невербальні).

Головною передумовою **розвитку комунікації є вираження згоди або відмови**. Спілкування з дітьми з ТПМ часто зводиться до питань, які вимагають однозначної відповіді, на кшталт, «так» чи «ні», які стосуються, насамперед, фізіологічних потреб дитини. Але часто доводиться спочатку надати дитині розуміння самого поняття згоди чи незгоди й уміння передавати його через міміку, жести, повертання голови чи картинні зображення. Для нормалізації поведінки дитину потрібно навчити відхиляти небажаний предмет, виражати незгоду з чимось. Для цього пропонують на вибір виконання певних контрастних дій, діяльності, які з боку дитини можуть викликати бажання чи небажання їх підтримувати. Саме на цьому етапі з'являються перші символи, які в подальшому будуть відігравати значну роль в навчанні дитини комунікації. Зображення дії (їсти їжу, яка не до вподоби, спати вдень, збирати іграшки) підкріплюють подвійними символами: зображення жесту незгоди та демонстрація жесту заперечення головою – повертанням її вправо-вліво або поверненням великого пальця руки вниз.

Ні **Прибирати іграшки** **Так** **Грати** **Жест**

За допомогою заперечення в подальшому можна буде розширити застосування системи символів: так наприклад символи «спати, погано» можуть означати: «Я не хочу спати». Зазвичай, діти з ТПМ швидко опановують розумінням використання жестів згоди та незгоди й активно використовують їх у повсякденному житті.

Важливо вже на етапі адаптації проводити невимушене навчання дитини фіксувати увагу на собі, пізнавати своє відображення в дзеркалі, виконувати дії перед дзеркалом («Хто там?» «Посміхнись, вклонися», «Помахай ручкою»…), стимулювати інтерес до пізнання власного тіла, уміння в ньому орієнтуватися.

Важливо, щоб заходи, спрямовані на комунікацію, подобалися дитині.

Розвиток розуміння мовлення проходить червоною лінією через усі види співпраці з дитиною, в побуті, в продуктивних видах діяльності, на занятті. В цьому процесі важливим є використання синхронної комунікації: слово + жест + картинка, поетапна чітка інструкція виконання дій із очікуванням виконання конкретної дії дитиною.

Залучення дитини до сумісних дій із дорослим. Це стосується, насамперед, створення умов і способів організації побутової діяльності. Миття рук, складання одягу, прийом їжі тощо, коли дорослий спочатку демонструє відповідні дії, а далі забезпечує їх виконання паралельно з дитиною. За необхідністю дитині надається фізична допомога. Це ще не є цілеспрямований процес навчання дитини

«рутинним» діям, а лише первинним знайомством із діями на основі наслідування. Іноді цього виявляється достатнім, щоб дитина зрозуміла необхідність і послідовність правильного їх виконання. Одночасно, невимушено пропонуються ігрові дії, пов'язані з позитивними емоціями, із загальним розвантаженням. Це пропозиція «закрити очі руками» (ховатися), «піднімати руки над головою, стряхувати кистями», «стукати кулачком по долоньці», «плескати в долоні», «тупати ніжками» тощо. Це і стимулювання соціальних невербальних сигналів у відповідних ситуаціях, підкріплених словом, наприклад, махання рукою у відповідь на усне (й жестове) звернення «Па-па », «Бувай» або «Привіт», «Дай-дай» тощо.

Особливого значення в первинній роботі з дитиною надається її **сенсомоторному та когнітивному розвитку**, як окремій ланці роботи з нею, оскільки вони є основою для подальшого розвитку мовлення. Часто безмовленнєві діти мають **дефіцит сенсорної інтеграції.** Перші визначені ознаки цього явища мають побачити логопеди та асистенти вихователя ще на ранніх етапах перебування дитини в групі. Таким дітям бажано паралельно отримувати допомогу ерготерапевта на основі спеціальної діагностики як можна раніше. Розвиток інтегрування чуттєвої інформації має величезне значення в умінні дитини сприймати та розуміти картину навколишнього світу, подолати дискомфортні враження.

Висновки. Створення позитивних умов для взаємодії, емоційно-позитивного контакту з дорослим і однолітками, збагачення чуттєвого сприймання є передумовами для розвитку наслідування та самостійної мовленнєво-комунікативної активності дитини. Дитина має довіряти дорослому (вихователю, логопеду, асистенту вихователя), почувати себе поряд з ним комфортно, розслаблено, з позитивним настроєм на взаємодію. Тільки за цих умов можна проводити ретельне обстеження рівня розвитку комунікативних і комунікативно-мовленнєвих умінь дітей із ТПМ, визначати їх потенційні комунікативні можливості та надавати корекційно-розвиткові послуги за допомогою опосередкованих новітніх чи традиційних технологій, в т. ч. і ААС (ДАК), як тимчасової підтримки.

Починаючи з перших днів перебування дитини в групі ЗДО необхідно враховувати **позитивну динаміку в змінах діяльності дитини**, а не невдачі. Особливість роботи з дитиною з ТПМ полягає ще й в тому, що більше уваги звертають не на кількісний показник, а на якісний. Для оцінювання й мотивації дітей бажано використовувати так звану «матрицю розвитку». Такий спосіб особливо ефективний, якщо дитина не розмовляє. Так можна спостерігати за новоутвореннями в розвитку дитини та прогнозувати подальшу корекційну роботу.

Список використаних джерел:

1. **ЗУ «Про внесення змін** до Закону України «Про освіту» щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг». *Відомості Верховної Ради (ВВР).* 2018, № 43, ст. 345. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2541-19#Text **2. Константинів О.В.** (2021) Особливості соціальної взаємодії дітей з порушеннями мовлення з однолітками з типовим розвитком. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки).* Випуск 18. С. 72-85. Режим доступу: https://aqce.com.ua/download/publications/665/642.pdf/ **3. Марченко І.С.** (2012) Діагностика комунікативних здібностей дітей із ТПМ. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 19. Випуск 21. С. 172-176. Режим доступу: https://surl.li/owqijl **4. Матющенко І.М.** (2012) До проблеми соціалізації дітей із тяжкими порушеннями мовлення. *Науково-методичний журнал Логопедія* № 2. С. 53-56. Режим доступу: https://surl.li/fcnogm **5. Міністерство освіти** і науки України. ДНУ «Інститут освітньої аналітики». Організація інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти. *Інформаційно-аналітичні матеріали.* Київ. 2024. Режим доступу: https://surl.li/pjccrj **6. Погребняк В.О.** (2023) Стратегія соціальної адаптації дошкільників з порушеннями мовлення в умовах інклюзивної освіти *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки.* № 3 С. 194-202. Режим доступу: https://surli.cc/haqeva **7. Постанова** Кабінету Міністрів України від 10 квітня 2019 року № 530 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти». Режим доступу: https://surl.li/saxvmd **8. Ситуаційний** аналіз становища дітей в Україні: 2024. Режим доступу: https://surl.lu/atccrp **9. Тюптя С.Т., Іванова І.Б.** (2004) Соціальна робота: Теорія і практика. Київ: ВМУРОЛ. 408 с. **10. Федоренко С.В., Погребняк В.О.** (2022) Комунікативна компетентність як умова соціальної адаптації дітей з порушеннями мовлення. *Науковий журнал Хортицької національної академії*. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. Випуск 2(7). С. 168-175. Режим доступу: https://surl.li/eweirb **11. Швалюк Т.М.** (2024) Створення безбар'єрного середовища засобами альтернативної та допоміжної комунікації в закладах освіти. *Збірник тез II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю PROКИЇВ* 3-4 грудня, С. 393-397. Режим доступу: https://surl.li/mhertq

References:

1. ZU «Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro osvitu» shchodo osoblyvostei dostupu osib z osoblyvymy osvitnimy potrebamy do osvitnikh posluh». Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR). 2018, № 43, st.345. Rezhym dostupu: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2541-19#Text **2. Konstantyniv O.V.** (2021) Osoblyvosti sotsialnoi vzaiemodii ditei z porushenniamy movlennia z odnolitkamy z typovym rozvytkom. Aktualni pytannia korektsiinoi osvity (pedahohichni nauky). Vypusk 18. S. 72-85. Rezhym dostupu: https://aqce.com.ua/download/publications/665/642.pdf/ **3. Marchenko I.S.** (2012) Diahnostyka komunikatyvnykh zdibnostei ditei iz TPM. Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriia 19. Vypusk 21. S. 172-176. Rezhym dostupu: https://surl.li/owqijl **4. Matiushchenko I.M.** (2012) Do problemy sotsializatsii ditei iz tiazhkymy porushenniamy movlennia. Naukovo-metodychnyi zhurnal Lohopediia № 2. S. 53-56. Rezhym dostupu: https://surl.li/fcnogm **5. Ministerstvo osvity** i nauky Ukrainy. DNU «Instytut osvitnoi analityky». Orhanizatsiia inkliuzyvnoho navchannia v zakladakh doshkilnoi osvity. Informatsiino-analitychni materialy. Kyiv. 2024. Rezhym dostupu: https://surl.li/pjccrj **6. Pohrebniak V.O.** (2023) Stratehiia sotsialnoi adaptatsii doshkilnykiv z porushenniamy movlennia v umovakh inkliuzyvnoi osvity Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Pedahohichni nauky. № 3 S. 194-202. Rezhym dostupu: https://surli.cc/haqeva **7. Postanova** Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 10 kvitnia 2019 roku № 530 «Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii inkliuzyvnoho navchannia u zakladakh doshkilnoi osvity». Rezhym dostupu: https://surl.li/saxvmd **8. Sytuatsiinyi** analiz stanovyshcha ditei v Ukraini: 2024. Rezhym dostupu: https://surl.lu/atccrp **9. Tiuptia S.T., Ivanova I.B.** (2004) Sotsialna robota: Teoriia i praktyka. Kyiv: VMUROL. 408 s. **10. Fedorenko S.V., Pohrebniak V.O.** (2022) Komunikatyvna kompetentnist yak umova sotsialnoi adaptatsii ditei z porushenniamy movlennia. Naukovyi zhurnal Khortytskoi natsionalnoi akademii. Seriia: Pedahohika. Sotsialna robota. Vypusk 2(7). S. 168-175. Rezhym dostupu: https://surl.li/eweirb **11. Shvaliuk T.M.** (2024) Stvorennia bezbariernoho seredovyshcha zasobamy alternatyvnoi ta dopomizhnoi komunikatsii v zakladakh osvity. Zbirnyk tez II Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu PROKYIV 3-4 hrudnia, S. 393-397. Rezhym dostupu: https://surl.li/mhertq

SHVALIUK T. & MARCHENKO I. SOCIAL AND COMMUNICATIVE ADAPTATION OF CHILDREN WITH SEVERE SPEECH DISORDERS: ASPECTS OF CORRECTIONAL WORK.

The article analyzes the relevance of the problem of social and communicative adaptation of children with severe speech disorders to the conditions of preschool institutions with a special and inclusive form of education in the modern realities of education, the relevant regulatory framework for organizing inclusive education in relevant educational institutions, which make up numerous state documents – laws, orders, regulations. It is noted that the main part of these institutions shows an insufficient level of readiness for the effective implementation of inclusive education, attention is focused on the need to create special conditions, apply appropriate methods and use resources to ensure joint education and development of children, taking into account their individual needs and capabilities.

Summarizing the data of the theoretical and methodological literature, attention is drawn to the fact that social and communicative adaptation is a necessary condition for successful education of children with severe speech disorders. It is defined as the process of adaptation of the individual to the conditions of the social environment, the establishment of new relationships and relationships, the formation of social skills, skills and competencies, as well as the process of adaptation of society to the needs of the child through their awareness and satisfaction. The criteria for a child's adaptability are a low level of anxiety and aggressiveness, emotional comfort, the ability to contact and interact, as well as a positive attitude to the environment. Taking into account the specifics of the development of children with severe speech disorders and the limited experience of social interaction, the process of their adaptation to the conditions of preschool education is complex and accompanied by significant difficulties.

The article presents for consideration the conditions, special methods, means of social and communicative adaptation of preschool children with severe speech disorders in the conditions of preschool institutions, taking into account the complexity of developmental disorders in these children. The content of such factors as adaptation of the developing subject-spatial environment, establishment of emotional and visual contact with the child, determination of the actual level of intentional communication, organization of "routine actions", understanding of the concepts of «consent» and «disagreement», involvement of the child in joint actions with an adult is revealed.

Key words: adaptation, socialization, communication, children with severe speech disorders, inclusion.